

УДК 346.5

Т.М. ЧЕРЕДНІКОВА, Інститут економіко-правових досліджень НАН України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСТАВКИ НАФТИ ТА НАФТОПРОДУКТІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Ключові слова: державне регулювання, поставка, нафта, нафтопродукти, зовнішньоекономічні відносини

Слід визнати, що особливим товаром, який виступає об'єктом поставки у зовнішньоекономічних відносинах, виступає нафта та нафтопродукти. Вказана група товарів справляє вирішальний вплив на ступінь енергетичної безпеки України, якщо взяти до уваги високий рівень залежності вітчизняного ринку від імпорту вуглеводнів. Протягом тривалого часу зовнішньоекономічні операції з експорту нафти та нафтопродуктів підлягали активному державному впливу, що знаходило вияв у застосування засобів нетарифного регулювання. Зокрема, переважаючим було квотування та ліцензування експорту вказаної групи вуглеводнів. Втім на сьогодні такі заходи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з поставки нафти та нафтопродуктів на експорт не отримали нормативного втілення. І це в той час, коли актуальним є завдання створення в Україні стратегічних запасів цієї групи вуглеводнів на тому рівні, який відповідає вимогам права Європейського Союзу. Саме вказаними та іншими обставинами зумовлюється актуальність виконання представленого дослідження.

В цілому на перевагах та недоліках застосування окремих засобів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності у своїх наукових працях акцентували увагу О.А. Ашурков, Є.П. Губін, В.А. Малига та ін. Крім того, безпосередньо питання стану державного регулювання сфери господарського обігу енергоресурсів знайшли відображення у

роботах В.Ю. Алекперова, О.О. Гавриліної, П.Г. Лакно та інших науковців. Проте, недостатньо дослідженими та такими, що потребують подальшого аналізу, залишаються питання щодо конкретизації правових норм, які передбачають застосування окремих засобів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема у сфері експортних поставок нафти та нафтопродуктів. Новизною роботи є обґрунтування необхідності відновлення квотування та ліцензування експортних операцій з нафтою та нафтопродуктами у контексті виконання Україною вимог права ЄС щодо створення вітчизняного стратегічного запасу цього виду енергоресурсів.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні завдання:

- проаналізувати існуючі наукові розробки та вітчизняне законодавство в контексті досліджуваної тематики;
- підготувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у досліджуваній сфері.

Насамперед, у науковій юридичній літературі постулюється, що державне регулювання виступає умовою вільного ринку [1, с.56–57]. У розвиток цього твердження, О.О. Гавриліна відзначає, що в енергетичній сфері найбільш рельєфно проявляється роль держави як «конфігуратора» ринку. На думку науковця, держава справляє конституюючий вплив на енергетичні ринки не тільки за допомогою встановлення формальних правил і способів їх підтримки, але і здійснення перерозподільних функцій і прямої участі в господарських процесах [2, с.46].

На переконання окремих науковців, специфіка нафтового комплексу в ринковій економіці полягає в тому, що він належить до, так званих, «регульованих» галузей економіки, де у держави є особливі інтереси, що мають загальнонаціональне значення [3, с.14]. Саме через це у науковій літературі доводиться необхідність реалізації заходів державного регулювання нафтової галузі економіки держави.

При цьому наводяться й інші аргументи, які додатково свідчать про важливість участі

держави у регулюванні відносин, що виникають у сфері видобування, поставки, переробки нафти, а також здійснення операцій з нафтопродуктами. Зокрема, відзначається наступне:

1) підприємства комплексу не численні, належать до стратегічних галузей економіки, значною мірою визначають промисловий і військовий потенціал, справляють істотний вплив на навколишнє природне середовище;

2) енергія в різних формах споживається абсолютно всіма членами суспільства, причому особливістю даного процесу є його безперервний характер. Це означає, що питання енергопостачання залишається першочерговим у контексті забезпечення економічної та соціальної безпеки держави;

3) для енергоносіїв характерні висока інерційність розвитку, значна капіталомісткість і концентрація матеріальних ресурсів, потреба у масштабному і комплексному освоєнні національних природних багатств, переважно монопольне становище на ринку та неможливість дублювання низки виробництв на певній території [4, с.93].

Отже, питання державного регулювання обігу нафти та нафтопродуктів посідає важливе місце у економічній політиці держави та заслуговує першочергової уваги з боку наукової громадськості.

Зокрема, певною специфікою вирізняється державний вплив на сферу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, що здійснюють поставку нафти та нафтопродуктів із пересіченням митного кордону України. Адже саме у такому контексті у Господарському кодексі України пропонується розуміння зовнішньоекономічної діяльності. Так, у ч.1 ст.377 Кодексу зауважується, що зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у ч.1 ст.139 Кодексу, та/або робочою силою.

При цьому залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності

належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів (ч.2 ст.139 Господарського кодексу України). Враховуючи те, що нафта визнається у більшості випадків сировиною для виробництва нафтопродуктів, то її можна віднести до категорії оборотних засобів (в той же час це не виключає можливості її кваліфікувати як товарну продукцію). В свою чергу, продукти переробки нафти набувають ознак виробленої продукції та входять до складу майна суб'єктів господарювання як товар.

Слід відзначити, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Специфіка правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності проявляється, насамперед, у принципах здійснення такої діяльності. У науково-практичних коментарях до Господарського кодексу України виділяють дві групи принципів – загальні та спеціальні [5, с.573].

Ефективність реалізації згаданих принципів досягається через систему різноманітних засобів державного регулювання. Основними засобами регулюючого впливу держави на зовнішньоекономічну діяльність є:

– *засоби тарифного регулювання*. Цю групу засобів ще називають засобами митно-тарифного регулювання. Їх специфіка полягає в тому, що вони належать до заходів опосередкованого (непрямого) регулювання, оскільки передбачають вплив на економічний стан суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До їх числа належать регулювання цін і тарифів, встановлення різних видів мит, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг,

дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій, встановлення штрафних санкцій за порушення правил здійснення зовнішньоекономічної діяльності тощо;

– *засоби нетарифного регулювання*. Група засобів, яка передбачає безпосередній (прямий) вплив на відповідні суспільні відносини. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є складовою частиною заходів по захисту національного ринку, національного виробника, виконання окремих міжнародних зобов'язань. Воно охоплює комплекс таких заходів, як заборона окремих видів експорту або імпорту, ліцензування, квотування, патентування, сертифікація, стандартизація, застосування нормативів та лімітів, встановлення індикативних цін, екологічний, фітосанітарний, ветеринарний, валютний та інші види контролю.

Відповідно до ч.3 ст.7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р., регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою, зокрема, передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції [6].

Саме засоби нетарифного регулювання, як свідчить хронологія подій у правовій системі України, отримали широкого поширення у сфері правового регулювання обігу нафти. Переважно, йдеться про застосування ліцензування та квотування експорту нафти українського походження, а також квотування експорту вітчизняних нафтопродуктів.

Зокрема, відправним етапом для вжиття таких заходів виявився 2005 рік, коли на вітчизняному ринку нафтопродуктів виник гострий дефіцит бензину високооктанових марок, що призвело до черг на автомобільних заправних станціях, ускладнення транспортного обслуговування населення України, перебоїв у перевезенні вантажів тощо. У зв'язку з цим Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про запровадження квотування експорту нафти сирови українського походження та нафтопродуктів у 2005 році» від

18.04.2005 р. Зокрема, квотуванню підлягав експорт нафти сирови, бензинів моторних та газойлю (дизельне пальне) [7].

Через місяць, у травні 2005 року, вводиться в дію Указ Президента України «Про заходи щодо стабілізації ситуації на ринку нафти і нафтопродуктів» від 18.05.2005 р., який містить першочергові заходи з подолання кризової ситуації на вітчизняному ринку нафти та нафтопродуктів [8].

І це попри те, що у 2002 році між Кабінетом Міністрів України та українськими нафтовими компаніями було підписано Меморандум про узгодження дій щодо регулювання ринку нафти і нафтопродуктів від 20.02.2002 р. [9]. Зокрема, абз.4 п.2 передбачав, що нафтові компанії забезпечать виробництво нафтопродуктів в обсягах, достатніх для внутрішнього ринку (розрахунково не менше ніж 15 млн т. нафти на рік, здійснюючи у разі потреби заходи разом із своїми материнськими компаніями щодо додаткових імпортних поставок нафтопродуктів). У свою чергу, Кабінет Міністрів України зобов'язувався сприяти створенню ефективних умов для збільшення обсягів поставки нафти в Україну та економічної привабливості її переробки на українських нафтопереробних підприємствах, а також реалізацію інших заходів, спрямованих на стабілізацію вітчизняного ринку нафти та нафтопродуктів (п.1).

Втім, факт кризового стану, який мав місце у 2005 році, продемонстрував, що взаємні організаційно-господарські зобов'язання учасників Меморандуму не справили позитивного впливу на стан нафтового сектору економіки України. І навіть підписання чергового Меморандуму про партнерство між Кабінетом Міністрів України та підприємствами і компаніями, які провадять діяльність на внутрішньому ринку нафти та нафтопродуктів, у серпні 2006 року не створив передумов для подолання причин, які призводили до виникнення постійного дефіциту нафти та нафтопродуктів на вітчизняному ринку, зокрема, через численні спекулятивні господарські операції.

Отже, вказаними та іншими факторами було зумовлено впровадження Урядом України квотування експорту нафти та нафтопродуктів, а згодом і застосування ліцензування до цього виду господарської операції.

Зокрема, ліцензування експорту нафти сирової українського походження було передбачено нормами Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2009 році» від 27.12.2008 р. [10]. У додатку 8 до цієї Постанови згадувалося про те, що ліцензії видаються за погодженням з Міністерством палива та енергетики України.

У розвиток положень вищевказаної Постанови Кабінету Міністрів України у 2009 році Наказом Міністерства палива та енергетики України від 23.04.2009 р. було затверджено Порядок надання погодження для видачі ліцензій на здійснення експортних операцій з нафтою сировою українського походження та газу природного у газоподібному стані українського походження за зовнішньоекономічними контрактами (договорами) (далі – Порядок), який дотепер зберігає свою чинність [11].

Ліцензування та квотування експортних операцій з нафтою українського походження використовувалось до 2013 року включно, про що свідчать щорічні Постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджувався перелік відповідних товарів.

Втім, починаючи з 2014 року і дотепер, експортні операції з нафтою вітчизняного видобутку не підлягають ані квотуванню, ані ліцензуванню, що впливає зі змісту відповідних Постанов Кабінету Міністрів України [12–14]. При цьому жодних позитивних зрушень у забезпеченні збалансування внутрішнього ринку нафти та нафтопродуктів не відбулося. Навпаки, залежність України від імпорту вуглеводневих ресурсів залишається досить істотною. Зокрема, за державною статистичною інформацією експорт нафти сирової (включаючи газовий конденсат) у вартісному виразі склав 2686,1 тис. доларів США, а імпорт – 52882,9 тис. доларів США

(дані наведено за товарною структурою зовнішньої торгівлі за січень-жовтень 2015 року) [15]. Як можна побачити, щонайменше у двічі імпорт превалює над експортом нафти.

Звісно, Україна є імпортозалежною державою у частині поставок вуглеводнів, втім слід вживати заходів щодо зменшення рівня такої залежності. І для цього слід використовувати різноманітні засоби державного впливу, які б створювали передумови для посилення енергетичної безпеки держави. Одним із таких засобів слід визнати необхідність *відновлення практики квотування та ліцензування експорту нафти українського походження*. Це має забезпечити вітчизняний ринок нафтою власного видобутку з метою стимулювання нафтопереробки та виробництва нафтопродуктів для задоволення потреб національного господарства.

Адже, за відсутності впливу держави на сферу зовнішньоекономічної діяльності з торгівлі нафтою створюватимуться передумови для порушення енергетичного балансу, посилення дефіциту нафтопродуктів вітчизняного виробництва та залежності від імпортних поставок.

До речі, слід взяти до уваги, що обсяг споживання світлих нафтопродуктів (бензин, дизельне паливо) з кожним роком зростає і вже перевищує 10 млн т. на рік. Для виробництва такого обсягу світлих нафтопродуктів необхідно переробити близько 20 млн т. нафти і газового конденсату. Обсяг видобутку нафти і конденсату в Україні становить приблизно від 2 до 3 млн т. на рік. Отже, у забезпеченні внутрішнього попиту частка сировини власного видобутку становить не більш як 15 % [16].

І за таких умов держава вбачає можливим не використовувати нетарифні методи регулювання експорту нафти. Як наслідок, у березні місяці 2014 року було експортовано близько 5 тис. т. загальною вартістю 3,2 млн доларів США [17]. Представляється, що, насамперед, слід вирішити проблему насичення вітчизняного ринку нафтопродуктами, виробленими з нафти власного видобутку, і лише за наявності зайвих обсягів здійснювати експорт

вуглеводневої сировини. Втім, об'єктивно такі обставини відсутні, що зумовлює доцільність та своєчасність вищенаведеної пропозиції. На необґрунтованість дій Уряду України щодо надання дозволу на здійснення експорту нафти українського походження звертають увагу і вітчизняні суб'єкти господарювання – лідери нафтопереробної галузі. Зокрема, керівництво Кременчуцького нафтопереробного заводу висловлювалось в електронних ЗМІ щодо поспішності дій Кабінету Міністрів України та необхідності подальшого застосування заходів з обмеження експортних операцій з нафтою [18].

Сприяти вирішенню стратегічного завдання щодо забезпечення своєчасності поставок нафти та нафтопродуктів на вітчизняний ринок додатково представляється можливим за рахунок створення відповідних запасів вуглеводнів.

Зокрема, Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 01.12.2005 р. передбачає положення про надання допомоги Україні у реалізації її національної стратегії безпеки поставок нафти. Відзначається, що сторони зобов'язуються розпочати спільну роботу з метою розробки системи управління українськими стратегічними запасами нафти з урахуванням практики ЄС (підпункт «h» п.3.4) [19].

З метою реалізації положень зазначеного Меморандуму Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 р. було затверджено Концепцію створення в Україні мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів на період до 2020 року [20]. Адже відсутність в Україні необхідних запасів нафти і нафтопродуктів унаслідок суттєвої залежності національної економіки від імпорту енергоносіїв становить загрозу енергетичній безпеці країни. У разі припинення надходжень нафти і нафтопродуктів потребу в них країна зможе задовольняти протягом не більш як 10 днів за рахунок власного видобутку та наявних резервів.

Метою Концепції визнано підвищення рівня енергетичної безпеки держави шляхом створення ефективної системи захисту національної економіки від зменшення обсягу поставання нафти і нафтопродуктів або його припинення.

Досягнення зазначеної мети передбачає створення мінімальних запасів, що з урахуванням обсягу власного видобутку нафти гарантує наявність 90-денного обсягу внутрішнього споживання нафти і нафтопродуктів відповідно до стандартів ЄС, визначених Директивами Ради 68/414/ЄЕС від 20.12.1968 р., 98/93/ЄС від 14.12.1998 р., 2006/67/ЄС від 24.07.2006 р., 2009/119/ЄС від 14.09.2009 р. щодо зобов'язань держав – членів ЄС підтримувати мінімальні запаси сирової нафти і/або нафтопродуктів та забезпечувати їх зберігання, оновлення та використання.

Зокрема, ч.1 ст.3 Директиви Ради 2009/119/ЄС від 14.09.2009 р. встановлює, що держави-члени приймають належні закони, підзаконні акти та адміністративні положення для забезпечення збереження на їх користь на території Співтовариства та на постійних засадах загального рівня резервів нафти, що був би еквівалентним, щонайменше найбільшій кількості, представленій або 90 днями середньодобового значення імпорту нетто, або шістдесят одним днем середнього внутрішнього добового споживання [21].

У тексті Концепції зазначається, що залежно від обраного механізму створення запасів у державах – членах ЄС використовується один із трьох основних варіантів.

Перший варіант передбачає, що створені за рахунок коштів державного бюджету запаси нафти і нафтопродуктів є власністю держави. Використання зазначених запасів здійснюється на підставі рішення уповноваженого органу або його керівника. Перевагами такого варіанта є повний контроль з боку Уряду, відсутність необхідності узгоджувати питання щодо управління процесом створення, зберігання, оновлення запасів та їх використання з учасниками ринку нафти і нафтопродуктів. Такий варіант застосовується в Ірландії, Словаччині, Чехії і Фінляндії.

Другий варіант передбачає, що зобов'язання стосовно зберігання та оновлення за-

сів нафти і нафтопродуктів покладено на учасників ринку нафти і нафтопродуктів, зокрема нафтопереробні заводи, імпортерів, нафтотрейдерів. Держава лише здійснює контроль за наявністю запасів нафти і нафтопродуктів та їх належною якістю. У разі виникнення кризи на ринку нафти і нафтопродуктів право власності учасників ринку на свої запаси обмежується на користь уповноваженого державного органу, який ухвалює рішення про їх використання, що є обов'язковим для виконання учасниками ринку. Джерелом фінансування видатків із створення запасів є кошти учасників ринку. Зазначений варіант застосовується в Бельгії, Великобританії, Італії, Греції. Серед недоліків такого варіанта виділяють відсутність у держави можливості постійно здійснювати ефективний контроль за запасами нафти і нафтопродуктів.

Третій варіант, спрямований на поєднання державних запасів та запасів підприємств – суб'єктів ринку нафти і нафтопродуктів, з успіхом застосовується в 16 державах-членах ЄС, зокрема Австрії, Данії, Німеччині, Португалії, Угорщині, Іспанії, Нідерландах, Польщі, Швеції. У такому варіанті мінімізовані недоліки двох попередніх.

На думку Кабінету Міністрів України, яка отримала вираз у тексті вищезгаданої Концепції, найбільш прийнятним для України є *третій варіант* розв'язання проблеми створення мінімальних запасів.

До речі, у електронних засобах масової інформації отримав висвітлення досвід Німеччини зі створення системи управління резервними запасами нафти та нафтопродуктів. Дійсно, Уряд Німеччини обрав гнучкий підхід до організації системи створення запасів. Так, у 1978 р. було створено суб'єкта публічного права – EVB («Спілка по створенню запасів нафти»).

На EVB була покладена відповідальність за утримання частини (а згодом і всіх) надзвичайних резервів. Разом із тим, нормативно було передбачено, що кожна компанія, що виробляє або імпортує тонну нафтопродуктів, повинна брати участь у створенні резерву і

автоматично стає членом EVB. Це зобов'язує сплачувати членські внески, з яких покриваються витрати EVB. Контроль за сплатою внесків здійснює податкова адміністрація. Така модель гарантує, що всі нафтові компанії платять за створення резервів пропорційно обсягам їх торгівлі нафтопродуктами. При цьому внесок в EVB не є податком, оскільки, сплачуючи певну частку витрат на створення резервів, компанія отримує аналогічну частку запасів нафтопродуктів під час кризи. Тобто кожна фірма фактично платить за її власний «резерв на випадок кризи».

Отже, держава просто пропонує законодавчу площину, в якій приватні компанії можуть виконувати свої зобов'язання. Управління EVB і резервами здійснюють переважно представники нафтової промисловості. Так, більшість голосів у раді директорів належить нафтовим компаніям, а всі дорадчі органи утворені виключно з представників бізнесу. Більшість рішень приймає рада директорів, тобто фактично представники нафтових компаній. Лише два принципових питання є виключною прерогативою Міністерства економіки – затвердження бюджету і прийняття рішення про використання резервів у кризовій ситуації. Ефективність такої системи створення надзвичайних резервів нафти і нафтопродуктів доведена безперебійною роботою EVB протягом більш ніж 25 років.

Подібне вирішення проблеми створення резервів дозволило вирішити основні завдання: кожна нафтова компанія платить за запаси пропорційно власним обсягам торгівлі нафтопродуктами; резерви не перевантажують баланси приватних фірм; резерви утримуються незалежно від операційних запасів промисловості, це означає, що резерви можна своєчасно поставити споживачам у випадку кризи [22].

Саме такого підходу дотримуються країни-члени ЄС, що отримало відображення у Директиві Ради 2009/119/ЄС від 14.09.2009 р. Зокрема, держави-члени можуть заснувати центральні об'єкти зберігання (ЦОЗ). При цьому жодна держава-член не може заснувати більше одного ЦОЗ або будь-якого іншого

подібного органу. Якщо державою-членом засновується ЦОЗ, останній має форму *некомерційної організації або установи*, що діє в загальних інтересах та відповідно до змісту цієї Директиви не розглядається як суб'єкт господарювання. Основною метою ЦОЗ є набуття, зберігання та продаж нафтових резервів в цілях цієї Директиви або з метою виконання міжнародних угод про зберігання нафтових ресурсів. Він є єдиною організацією або установою, якій можуть бути надані повноваження для придбання або продажу спеціальних ресурсів (ч.1 та 2 ст.7).

Звісно, у контексті виконання положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 р., виконання Концепції щодо створення запасів нафти та нафтопродуктів має здійснюватися з урахуванням існуючих напрацювань у праві ЄС та досвіду функціонування аналогічної системи створення резервів у межах Співтовариства.

На даний час положення Концепції не отримали належної реалізації. Адже на *першому етапі* реалізації Концепції, що становить від одного до двох років, передбачалося прийняти необхідні нормативно-правові акти, визначити орган виконавчої влади з управління процесом створення, зберігання, оновлення та використання мінімальних запасів, провести технічний аудит сховищ нафти і нафтопродуктів, а також створити систему статистичної звітності. На *другому етапі*, що становить дев'ять-десять років, мав би відбутися процес накопичення мінімальних запасів.

У зв'язку з цим представляється доцільним найближчим часом *нормативно визначити засади створення мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів в Україні*, визначивши порядок створення неприбуткової організації, яка буде уповноважена на здійснення операцій з набуття, зберігання та продажу нафти та нафтопродуктів з метою збалансування попиту та пропозиції на ринку енергоресурсів з

метою недопущення настання кризових явищ, принципи управління її діяльністю та засади участі нафтових компаній у формуванні керівних органів, порядок управління запасами нафтових ресурсів, порядок здійснення уповноваженими органами державної влади контролю за своєчасністю формування мінімальних резервів нафти та нафтопродуктів, а також їх якістю тощо. Представляється, що вказані положення можуть отримати конкретизацію на рівні Постанови Кабінету Міністрів України.

Загалом, створення мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів, виключно державою чи спільно з нафтовими компаніями, у науковій літературі визнається однією з форм державного регулювання ринку енергоресурсів [23, с.38–39]. І саме через призму такого наукового підходу слід оцінювати дії держави зі створення мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів. Німецький досвід в черговий раз переконує у дієвості конституційно-правових норм, які закріплюють соціальну функцію власності. Адже цілком раціональним є висновок про те, що суб'єкти господарювання, які торгують нафтою та нафтопродуктами, отримуючи від цього прибуток, повинні нести відповідальність перед своїми клієнтами та забезпечувати їх від ризиків, оплачуючи створення мінімальних резервів. Представляється, що такий підхід цілком відповідає сучасній концепції соціальної відповідальності бізнесу, який має бути враховано під час формування вітчизняної моделі створення мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губин Е. П. Государственное регулирование рыночной экономики и предпринимательство: правовые проблемы / Е. П. Губин. – М. : Юристъ, 2005. – 314 с.

2. Гаврилина Е. А. Правовое обеспечение становления и развития энергетических рынков в России (нефти, нефтепродуктов и природного газа) / Е. А. Гаврилина, П. Г. Лахно //

Предпринимательское право. – 2009. – № 3. – С. 46–54.

3. Алекперов В. Ю. Основные тенденции в нефтяном бизнесе / В. Ю. Алекперов. – М. : Изд-во Ин-та микроэкономики, 1998. – 310 с.

4. Алекперов В. Ю. Вертикально интегрированные нефтяные компании России / В. Ю. Алекперов. – М. : Изд-во «АУТОПАН», 1996. – 291 с.

5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін. ; за заг. ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.

6. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» : від 16.04.1991 р., № 959–ХІІ // ВВР УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про запровадження квотування експорту нафти сирової українського походження та нафтопродуктів у 2005 році» : від 18.04.2005 р., № 298 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 16. – Ст. 839.

8. Указ Президента України «Про заходи щодо стабілізації ситуації на ринку нафти і нафтопродуктів» : від 18.05.2005 р., № 823/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/823/2005>.

9. Меморандум «Про узгодження дій між Кабінетом Міністрів України та українськими нафтовими компаніями щодо регулювання ринку нафти і нафтопродуктів у 2002 році» : від 20.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-02>.

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2009 році» : від 27.12.2008 р., № 1123 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 100. – Ст. 3314.

11. Наказ Міністерства палива та енергетики України «Про затвердження Порядку надання погодження для видачі ліцензій на здійснення експортних операцій з нафтою сирової українського походження та газу природного у газоподібному стані українського походження за зовнішньоекономічними контрактами (договорами)» : від 23.04.2009 р., № 220 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 39. – Ст. 1330.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2014 рік» : від 25.12.2013 р. № 950 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 3. – Ст. 67.

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік» : від 14.01.2015 р., № 1 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 6. – Ст. 123.

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2016 рік» : від 30.12.2015 р., № 1176 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 4. – Ст. 243.

15. Товарна структура зовнішньої торгівлі за січень-жовтень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. Ринок газу та нафти України за 2012 рік: аналітичний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.credit-rating.ua/img/st_img/AS/2013/15.04.2013/gas_neft_2012.pdf.

17. Україна почала експорт нафти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evroua.com/ukrayina-pochala-eksport-nafti>.

18. Кабмін дозволив в 2014 році експорт нафти з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsme.com.ua/ua/ukraine/2329822>.

19. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі від 1 грудня 2005 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 13. – Ст. 945.

20. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення в Україні мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів на період до 2020 року» : від 08.12.2009 р., № 1498-р // Офіційний вісник України. – 2009. – № 96. – Ст. 3316.

21. Директива 2009/119/ЄС Ради від 14 вересня 2009 р. стосовно накладення на держав-членів ЄС зобов'язання щодо підтримки мінімальних запасів сирової нафти та/або нафтопродуктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/file/32530>.

22. Сиромаха А. Как должны создаваться нефтяные резервы: опыт Германии / А. Сиромаха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/kak_dolzhny_so

zdavatsya_neftyanye_rezervy_opyt_germanii.html.

23. Гущина Е. Г. Модели формирования и регулирования конкурентной предпринимательской среды на рынке нефтепродуктов / Е. Г. Гущина, С. Г. Гущин, Л. В. Полуяффа // Управление экономическими системами : электрон. науч. журнал. – 2013. – № 12. – С. 26–43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uecs.ru/otraslevaya-ekonomika/item/2658-2013-12-25-11-31-41>.

Череднікова Т. М. Державне регулювання поставки нафти та нафтопродуктів у зовнішньоекономічних відносинах / Т. М. Череднікова // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 248–256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_40.pdf

Розглянуто практику застосування нетарифних засобів державного регулювання зовнішньоекономічних операцій з експорту нафти та нафтопродуктів. Обґрунтовано необхідність відновлення квотування та ліцензування експортних операцій з нафтою та нафтопродуктами у контексті виконання Україною вимог права ЄС щодо створення вітчизняного стратегічного запасу цього виду енергоресурсів. Аргументовано доцільність нормативного визначення засад створення мінімальних запасів нафти та нафтопродуктів в Україні.

Череднікова Т.Н. Государственное регулирование поставки нефти и нефтепродуктов во внешнеэкономических отношениях

Рассмотрена практика применения нетарифных мер государственного регулирования внешнеэкономических операций по экспорту нефти и нефтепродуктов. Обоснована необходимость восстановления квотирования и лицензирования экспортных операций с нефтью и нефтепродуктами в контексте выполнения Украиной требований права ЕС относительно создания отечественного стратегического запаса этого вида энергоресурсов. Аргументирована целесообразность нормативного определения принципов создания минимальных запасов нефти и нефтепродуктов в Украине.

Cherednikova T.M. State Regulation of Deliveries of Oil and Oil Products in Foreign Relations

It was discussed practice of application of non-tariff measures of state regulations of foreign trade operations in the export of oil and oil products. The necessity of the restoration of quotation and licensing of export operations with oil and oil products in the context of Ukraine's fulfillment of the requirements of EU law regarding the establishment of a national strategic stock of this type of energy. The appropriateness of normative determination principles of creation of minimum stocks of oil and oil products in Ukraine was argued.